

Szakmai zárójelentés
a Szabolcs-Szatmár-Bereg megye népművészete a XIX-XX. században
című kutatásról

A 2003–2005 között zajló, illetve 2006. június 30-ig meghosszabbított kutatás célja az volt, hogy

1. széleskörű néprajzi és történeti adatgyűjtő-forrásfeltáró-archiváló-feldolgozó munkával feltárja Szabolcs-Szatmár-Bereg megye XIX-XX. századi népművészetének jellemzőit,
2. az összegyűjtött nagy mennyiségű adatot és fotóanyagot digitális formában archiválja és egy kutatási adatbázist hozzon létre,
3. végül elősegítse, hogy a népművészet minden ágát felölelő, gazdag képi anyaggal illusztrált összefoglaló tanulmányok szülessenek, amelyeket a megyei népművészeti kötetek sorozatához kapcsolódva „Szabolcs-Szatmár-Bereg megye népművészete” címen önálló monográfiában szeretnénk a későbbiekben publikálni.

I. Anyaggyűjtés, forráskutatás

A kutatás első két éve az anyaggyűjtés, forráskutatás jegyében zajlott. A kutatók a néprajzi szakirodalomból, levéltári forrásokból, múzeumi adattárakból összegyűjtötték a saját témájukra vonatkozó adatokat, áttekintették a megye múzeumaiban őrzött tárgyi anyagot és szükség szerint kiegészítő néprajzi gyűjtéseket folytattak. Kiemelendő a megye népviseletéről összegyűjtött, szinte teljes egészében nóvumnak számító anyag, hiszen erről a témáról a néprajztudomány csak igen kevés ismerettel rendelkezik.

A témavezető – a leendő népművészet-kötet főszerkesztőjeként is, Szabó Sarolta társszerkesztő közreműködésével – a kutatási tervben megfogalmazott koncepció szerint a teljességre törekedve a lehető legszélesebb körből igyekezett összegyűjteni a megye népművészetére vonatkozó publikációkat, adatokat. Másolatban beszerezték a Néprajzi Múzeumban, a Szentendrei Szabadtéri Múzeumban és a debreceni Déri Múzeumban található Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei tárgyak dokumentációját (tárgyleírókartonok, fotók), illetve ahol nem álltak fotók rendelkezésre, ott maguk készítették felvételeket a tárgyakról. Így került sor a Szentendrei Szabadtéri Múzeumban a felső-Tisza-vidéki tájegység népművészeti jelentőségű tárgyainak, valamint a Déri Múzeum ajaki viseletgyűjteményének lefotózására.

Ugyancsak a két említett kutató a megye összes, szám szerint 210 települését átfogó népművészeti felmérést is végzett, melynek keretében a településeken található községi, iskolai és magántulajdonban lévő néprajzi gyűjteményeket fotózták végig. Az országosan is egyedülálló felmérés során cca. 4600 fotó készült kb. 5000 néprajzi tárgyról. Ez a képanyag jelentősen kiszélesítette a megye

népművészetéről való tudásunkat, hiszen számos olyan faluról szereztünk információkat, amelyről korábban – gyűjtés hiányában – semmiféle ismeretünk nem volt.

Az anyaggyűjtés további fontos mozzanata volt a megye múzeumaiban őrzött tárgyak áttekintése és fényképes dokumentálása. Így került sor – ugyancsak a leendő népművészet-kötet két szerkesztője, Ratkó Lujza és Szabó Sarolta közreműködésével – a tiszavasvári Vasvári Pál Múzeum, a kisvárdai Rétközi Múzeum, a mátészalkai Szatmár Múzeum, a vásárosnaményi Beregi Múzeum, valamint a Sóstói Múzeumfalu népművészeti anyagának lefotózására. Ez a feltáró munka szintén nagyon sok tanulsággal szolgált, hiszen a múzeumok sosem látható, raktárak mélyén rejtőző tárgyait hozta a felszínre.

Végezetül a témavezető másolatban összegyűjtötte a megye népművészetével kapcsolatos publikációkat. Ez a széleskörű adatgyűjtés és forrásfeltárás nagyban megkönnyítette a kutatók munkáját, mivel nagy mennyiségű, számos újdonsággal is szolgáló kutatási anyagot bocsátott a rendelkezésükre.

A munkatervtől eltérően finanszírozási problémák miatt kénytelenek voltunk féléves hosszabítást kérni a kutatásra, ugyanis önkormányzati fenntartású kutatóhely lévén a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Múzeumok Igazgatósága a pályázat utolsó évében nem tudta megelőlegezni a kutatás azévi teljes költségét, emiatt az aktuális munkálatoknak csak egy részét tudtuk elvégezni. Többek között ezzel magyarázható az is, hogy három tanulmány megírása a tervezettnél későbbre tolódott.

A munkálatok során az eredeti munkatervhez képest más, kisebb módosításra is szükség volt: a témavezető a kutatás ütemezésének betartása és a tanulmányok határidőre történő megírása érdekében külső szakembereket is bevont a kutatásba. Erre azért került sor, mert a nyolctagú kutatócsoport öt tagja igazgatói beosztásban dolgozik, ketten pedig a kutatás ideje alatt kerültek megyei igazgatói, illetve igazgatóhelyettesi pozícióba, ezért ezek a kollégák hivatalos elfoglaltságaik miatt a szükségesnél kisebb intenzitással tudtak tudományos munkával foglalkozni.

Külső munkatársak:

Buczko József (Városi Múzeum, Újfehértó)

Dr. Erdész Sándor (nyugalmazott múzeumigazgató, Nyíregyháza)

Dr. Szalay Emőke (Déri Múzeum, Debrecen)

II. Archiválás

Az anyaggyűjtéssel párhuzamosan folyamatosan zajlott a fotók és az írásos anyag leltározása és számítógépes feldolgozása: a leírókartonok, leltárkönyvi adatok, fotók és a terepen végzett szöveges gyűjtések digitalizálása és az *Ariadne* nevű adattári programmal való archiválása. A kutatási tervnek megfelelően a digitalizált adatokból és képekből, valamint a Szabolcs-Szatmár-Bereg megye népművészetével kapcsolatos adattári anyagokból, szakirodalomban publikált tanulmányokból létrehozunk egy kutatási bázisul szolgáló népművészeti archívumot, amely nemcsak a szakemberek, hanem

a laikus érdeklődők előtt is nyitva áll. A digitalizálási-archiválási munkákat egy pályázati pénzből alkalmazott adattáros végezte a témavezető irányításával.

A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Népművészeti Archívum tételei

Tárgyak adatai:	22.291 tétel
Digitalizált fotók:	17.391 db
Tanulmányok másolatai:	1.748 oldal
Tárgyleírókarton-másolatok:	3.458 db
<hr/>	
Összesen:	44.888 tétel

III. Feldolgozás

A kutatók az összegyűjtött anyag alapján a kutatási tematikának megfelelő bontásban megírták az adott téma összefoglalását. A 18 tanulmányból a mai napig 15 készült el, 3 megírása pedig folyamatban van. (Itt kell megjegyezni, hogy a zárójelentés az OTKA Iroda kérésére a pályázat lezárásának dátuma *előtt* készült.) A kutatási tervtől eltérően a tanulmányok szakmai lektoráltatására már nem jutott pénz, aminek oka az volt, hogy előre nem tervezett, de a kutatáshoz szükséges plusz eszközöket kellett beszereznünk. A gazdag képanyaggal illusztrált tanulmányok a „Szabolcs-Szatmár-Bereg megye népművészete” című, közeljövőben megjelenő népművészeti monográfia részei lesznek, ezért önálló publikálásukra nem került sor.

A népművészet-kötet tematikája szerinti sorrendben a következő tanulmányok készültek el:

- Páll István: A táj története és néprajza (0,7 ív)
- Páll István: Településszerkezet, közösségi épületek (1,2 ív)
- Csiszár Sarolta: Szakrális építmények (3,6 ív)
- Ratkó Lujza: A temetők népművészete (0,9 ív)
- Bodnár Zsuzsanna: Lakótér (1,2 ív)
- Csiszár Sarolta: Tüzelőberendezések (0,7 ív)
- Bodnár Zsuzsanna: Bútorzat (2,2 ív)
- Csiszár Sarolta: Szóttések és hímzések (2,7 ív)
- Szalay Emőke: Úrhímzés (0,7 ív)
- D. Rácz Magdolna: Kerámia (1,3 ív)
- Erdész Sándor: Pásztorművészet (1 ív)
- Cservényák László: Járművek (0,5 ív)
- Ratkó Lujza: A vallási élet és a szokások tárgyai (3 ív)
- Ratkó Lujza: Viselet (2,8 ív)

Bodnár Zsuzsanna: Gyermekjátékok (0,7 ív)

Az alábbi tanulmányok megírása még folyamatban van:

Dám László: A falusi porta népművészete

Szabó Sarolta: Munkaeszközök, használati és dísz tárgyak

Buczkó József: A földművelés és az állattartás népművészete

Összegzés

A pályázat futamideje alatt a munkatervben megfogalmazott feladatokat elvégeztük, a kitűzött célokat elértük. A kutatást lezáró tanulmányok és a gazdag illusztrációs anyag egésze olyan átfogó és egyben árnyalt képet nyújt Szabolcs-Szatmár-Bereg megye népművészetéről, amely jelentősen kiegészíti a néprajztudomány eddigi ismereteit, egyes témákban pedig számottevő újdonságokkal is szolgál. Mindezek alapján a kutatást a magunk részéről sikeresnek ítéljük.

Dr. Ratkó Lujza
témavezető